

Josip degl' Ivellio KULTURNO ODGOJNA ULOGA CRKVENE GLAZBE

fr. dr. Jordan Kuničić OP.¹

*"Zato će prava, ozbiljna glazba, kao što je crkvena glazba, biti nepristupačna svima koji su iz lijenosti, nesposobnosti, navike i sličnih razloga naučni na površnu, banalnu glazbu te se boje ili ne mare za ono što traži neki napor. Uostalom, glazba po svojoj naravi pomaže spoznaji jer vježba osjetila, oruđa spoznaje, budi maštu, čini je osjetljivom, živahnom, podastire razumnu materiju iz koje će vaditi elemente spoznaje. To je preteško za današnji mentalitet."*²

Riječima hrvatskog dominikanca Jordana Kuničića izrečenima na svečanoj Akademiji u čast desete godišnjice rada i osnutka Crkvenog pjevačkog zbora (CPZ) dubrovačke katedrale³, naizgled daleke 1936. godine počinjem svoje ramišljanje na gornji citat točno 75 godina nakon njihovog "rođenja". Vrijeme u kojem su ove riječi izrečene bilo je vrijeme velike obnove crkvenog pjevanja kako u Dubrovniku, tako i u čitavoj Hrvatskoj, ali i u Europi. Težeći za obnovom liturgijskog pjevanja, većom upotrebom gregorijanskog korala i skladanjem posve liturgijskih skladbi željelo se očistiti liturgijski prostor od upotrebe svjetovnih melodija. Za sve to bili su i jesu potrebni ljudi koji znaju što i kako hoće. Ta "borba" koja je dakle početkom 20. stoljeća započela, traje na određeni način i danas, možda i žešće i ozbiljnije. Pokušajmo dakle izvesti i mi određene zaključke iz ovog promišljanja o crkvenoj liturgijskog glazbi tada i danas.

LIJENI, NESPOSOBNI, POVRŠNI, BOJAŽLJIVI...

Zar ovaj citirani tekst ne zvuči tako proročki, tako istinito i konačno tako sadašnje? Zar se ne prepoznamo i mi i današnje opće stanje crkvene glazbe i u tome? Naravno, nikako ne bih sve i svakoga podvukao pod ovaj citat, ima itekako časnih, marljivih, nelijenih, nepovršnih i nebojažljivih dirigenata, orguljaša, kantora, crkvenih zborova koji se upinju iz sve svoje snage, puninom duha, riječi i glazbe kako bi ostvarili najbolje, najjasnije i najduhovnije u svetoj liturgiji. Kako bi svojim pjevanjem bili ne kulisa liturgije, već sastavni dio, onaj molitveni, onaj proživljeni i onaj Duhom ispunjeni, a sve kako bi kod zajednice okupljene na liturgijskom slavlju postigli i podigli um i duh predokusu zanosa

¹ fr. dr. Jordan (Nikola) Kuničić, dominikanac, svećenik, jedan od najvećih hrvatskih teologa 20. stoljeća, skladatelj i zborovođa, rođen je 21. srpnja 1908. godine u Dolu na Hvaru, a umro u Zagrebu 17. veljače 1974.

² "1926. – 1936. Crkveni pjevački zbor u Dubrovniku, historijat i djelovanje; Kulturno – odgojna uloga crkvene glazbe"; predavanje koje je održao fr. Jordan Kuničić 20. studenog 1936. godine u prostorijama katoličkog društva "Bošković" na Akademiji u spomen desetogodišnjice crkvenog pjevačkog zbora (CPZ), tiskano i objavljeno u istoimenoj prigodnoj knjižici (23. str.), u Dubrovniku 5. ožujka 1937. godine s dozvolom biskupskog ordinarijata br. 429.

³ Crkveni pjevački zbor (CPZ) osnovan je 1926. godine pri Stolnoj crkvi u Dubrovniku. Njegovi utemeljitelji bili su zborovođa Antun Gjivanović, njegov brat svećenik, kanonik don Niko Gjivanović i skladatelj Frano Lederer. Svoje zlatno doba CPZ je postigao tijekom tridesetih godina kada o njima izvještavaju cecilijanska glasila diljem Europe. Zabranom javnog rada od 17. veljače 1947. prestaje formalno - legalno postojanje i rad toga zbora.

Rajske liturgije koja nas čeka na onom svijetu. Baš kao što je Dante Alighieri opisao dušu koja zanešena u molitvi pjeva te je od toga pjevajućeg molitvenog zanosa "izvan sebe bila".⁴

Dakle, kada bismo se danas referirali na tu ulogu crkvene glazbe za koju nam je potrebno ne samo vrhunsko znanje predvoditelja crkvenog pjevanja (dirigenti, zborovođe, orguljaši)⁵, kako u glazbi tako i u liturgiji, već nam je potrebno i znanje i želja za tim znanjem svakoga pjevača ili pjevačice u zboru, osobno smatram kako bismo naišli na prilično jadne rezultate. Jer zar nije danas – u većini slučajeva – najvažnije ono koliko nešto traje, pa i da nije predugo – a i što ćemo se opterećivati preteškim stvarima koje ionako nitko ne razumije? Naravno da nitko ne razumije nešto što dođe iznenada, ali ako se sustavno radi na tome i kod običnog, pa čak i neukog vjerničkog puka s vremenom se razvija osjećaj za lijepo, za duhovno, za Božansko. I u tome je upravo ona prava kulturno odgojna uloga crkvene glazbe, dakle crkvenih pjevačkih zborova pa konačno i svih drugih zborova koji pjevanjem iskazuju osjećaje, emocije, namjeru ili cilj.⁶

Vratimo se dakle na problem uloge crkvene glazbe danas. Problem o kojem je govorio i fr. Jordan Kuničić 1936. danas se još uvećaje problemom "manjka vremena", kada je sve predugo tj. kada bi sve trebalo skraćivati. No da li je moguće skratiti vječnost? To posebno upada u oči za vrijeme Velikog tjedna, tj. radoblja od Cvjetnice, preko Vazmenog trodnevlja i konačno do Uskrsa. Često sam svjedočio raznim skraćivanjima Obreda upravo vazmenog trodnevlja ili izbjegavanja čitanja čitave Muke, a da o pjevanju Muke i ne govorimo.⁷ Zar je današnje vrijeme zaista tako preužurbano te nismo kadri jedan ili dva dana u čitavoj godini posvetiti dostojnoj uspomeni na Muku Onoga koji je umro za nas, već nam je od same dužine te naše "žrtve" mučno? Zar to onda nije lijenost, nesposobnost, površnost?

Sve ovo kao da obuhvaća gotovo svakoga koji aktivno sudjeluje u liturgiji; svećenike, ministrante, čitače, pjevače, orguljaše, dirigente, crkvene zborove. Gotovo nam je nepojmljivo shvatiti kako su u prošlosti ljudi mogli odsjediti u crkvi i po 2 ili 3 sata slušajući samo pjevanu izvedbu Muke, U crkvi u kojoj nije bilo svjetla, grijanja, udobnih i modernih klupa...

⁴ Dante Alighieri: "Čistilište", pj. 8.

⁵ "Služba crkvenog glazbenika, bilo pjevača ili dirigenta ili orguljaša, zahtijeva cijelog čovjeka, bez pogreške i mane." (Peter Griesbacher) citat iz knjige M. Trommel: "Peter Griesbacher – Sein leben und sein Werk", str. 144.

⁶ Mitronosni opat, župnik župe sv. Marka u Zagrebu, dr. Svetozar Ritig na sličan način razmišlja u "Hrvatskoj obrani" od 8. svibnja 1939. godine: "Ljudi neupućeni smatraju pjevačke organizacije nekim društvima za razonodu i zabavu, dokle stvarno svaki pravi pjevač je prosvjetni radnik stojeći u službi narodnih i kulturnih ideala; za njih revnuje i za njih se žrtvuje. Pjevačka su društva u hrvatskom narodu od njegova probuđenja bila elementarna društva i najjača forma za širenje njegove nacionalne svijesti i njegovo duševno sublimiranje. Ako su pjevali Bogu, onda je to najljepša molitva, ako su pjevali domovini oni su u srcima palili plamen rodoljublja."

⁷ Posebno su "zanimljiva" rješenja skraćivanja ili izbacivanja dijelova teksta Muke po Mateju koja je najdulja – a sve zbog navodnih liturgijsko-pastoralnih razloga?!? Kojih?

ALTERNATIVA?

Kako je bilo kakva, pa i najsvakodnevnija liturgija ipak nezamisliva bez pjevanja i glazbe, tako se kao alternativa nude jako pomodni, nazovi "svima prihvatljivi" i banalni oblici pjevanja koji gotovo da nemaju razlike između neke ljubavne šansone ili još gore neke "veseličke" osim što su u boljem slučaju barem liturgijski tekstovi podmetnuti pod takvu glazbu, a u najgorim slučajevima koji su često i vrlo rasprostranjeni umetnuti su kojekakvi tekstovi slabe ili nikakve teološke vrijednosti, ponekad i s kojom teološkom glupošću poput teksta: "Isus spava u kolijevci – u svojoj bijeloj hostiji". Tim pomodarstvom služe se i suvremeni skladatelji koji "upumpavaju" nebrojene skladbe u liturgijsko tijelo neke župne zajednice, te se iste poput kakvog karcinoma šire nevjerojatnom brzinom pod izlikom kako su baš: lagane i zgodne!

No kako ne bih želio kritizirati samo one neposredne stvaratelje takve glazbe i njihove izvođače evo još jednog po meni u korijenu goreg primjera. Nekim čudnim putem, a da o tome nitko nije posebno govorio, "uvukla" se u glazbeno liturgijsku praksu – posebice kod velikih skupova vjernika – jedna posebno obilježena pjesma. I to se nije samo "uvukla" preko jednog ili dva izvođača već upravo preko visoko pozicioniranog klera pa i samih biskupa o čemu sam u nekoliko navrata i osobno svjedočio. Za tu pjesmu koja se prakticira pjevati kao Darovna, naslova "Život svoj mi darujemo Bogu", ni manje ni više je od note do note podvučena narodna pjesma "Polegla je trava detela". U izvornom tekstu te pjesme ima puno asocijacija i dvosmislenosti – to je često u narodnim pjesmama – a odnosi se na ljubavne (seksualne) odnose i slično. Pa zar je potrebno stotinu godina nakon Cecilijanskog pokreta ponavljati iste greške? A onda još te pjesme oduševljeno grme s oltara i glasovi naših biskupa...

Veliki njemački skladatelj Peter Griesbacher je uvijek isticao važnost osobe koja sklada, i čije će dijelo danas sutra biti sastavni dio liturgije, pa baš zbog toga, jer se radi o težnji k Božanskom a ne ljudskom, kaže kako se sva stilistika Bogom nadarena umjetnika – skladatelja sadržava u jednoj, jedinjoj zapovijedi, a ta je: "*Sagni se pred svojim Bogom u vjeri, ljubavi i pouzdanju, a tek tada idi skladati!*"⁸ - teško da bi te riječi bile danas imperativ, zapovijed ili ideal većine skladatelja tzv. crkvenih pjesama. Melodije koje odišu sladunjavošću i jednostavnošću koja graniči ponekad s infantilnošću, melodije u kojima se obilno koriste svakakva pomagala poput pjeskanja rukama, pucketanja prstima, te uz obilnu upotrebu posve svjetovnog instrumentarija možda jesu trenutno "cool" i "in" kako to mladi vole reći, ali one u sebi na dugoročnoj osnovi nemaju ama baš nikakve odgojne ili obrazovne uloge, a o duhovnosti možda je bolje i ne govoriti. One su tu u našim crkvama samo da popune "prazne rupe", da se ipak nešto odsvira ili da se pomoću njih privuku mladi. Sve razlozi koji vode daleko od uspinjanja prema božanskim korovima. Jer mi ne trebamo crkvenu glazbu koja će biti u trendu s glazbom iz obližnjeg kafića ili koja će biti lagana za pjevanje. Mi trebamo onu crkvenu, liturgijsku glazbu čija je uloga kidati čovjeka od proze života.⁹ Nama su dakle potrebni lijepi trenutci provedeni u društvu svetih akorada! Tada ćemo ulakom u sveti prostor crkve, u Dom Gospodnji

⁸ M. Trommel: "*Peter Griesbacher – Sein leben und sein Werk*", str. 53.

⁹ J. Kuničić: CPZ u Dubrovniku, 1936. str. 21.

upravo pomoću takove glazbe koja je proživljena i stvorena na krilima umjetničke i Bogu bliske inspiracije doživjeti sabranost i ushit. Tada do nas ne može dopirati užasna "simfonija" zvukova modernoga, bešćutnog vremena, koje stenje pod udarcima ritmova, disonantnih zvukova koji pobuđuju samo nemir i nesklad duše. Zar nam je to potrebno? Zar moramo, ako je cijeli svijet danas takav, i mi u crkvenoj glazbi i kroz crkvenu glazbu doživljavati takve osjećaje?

CRKVENA GLAZBA – HARFA POSVEĆENA BOGU

Iako u ušima današnjeg čovjeka već sama pomisao na crkvenu glazbu možda može izazvati asocijaciju na nešto staro i konzervativno, gotovo neprimjereno duhu današnjeg vremena, upravo suprotno je treba gledati i prihvaćati kao harfu posvećenu Bogu. Počevši od gregorijanskog korala koji svojom dijatonikom očituje vedrinu i mir duše, svojim modusima izražava najraznovrsnije osjećaje duše, svojim slobodnim ritmom odgovara slobodi i spontanosti sinova Božijih, svojim *a cappella* načinom izvođenja označuje iskrenost i čistoću unutarnih osjećaja te konačno svojim *unissono-m* kao dokazuje i pokazuje jedinstvo i snagu svih kršćana, do polifonije i pučke crkvene popijevke trebamo i moramo ostati vjerni toj tisućljetnoj tradiciji crkvenog i liturgijskog pjevanja i pjevane molitve. Jedino tako možemo kao marljivi, a ne lijeni, kao sposobni, a ne nesposobni, kao pedantni, a ne površni te kao hrabri i ustrajni, a ne bojažljivi i povodljivi, biti i ostati u službi odgojno obrazovne uloge crkvene glazbe. Pa ako i nećemo imati uspjeha odmah (čemu danas svi teže), uspjeh i blagoslov doći će s vremenom, doći će s polaganim, ali sigurnim prihvaćanjem i onih koji trenutno nisu razumjeli ili nisu htjeli ići težim i ustrajnijim putem. Zato s pravom 75 godina prije fr. dr. Jordan Kuničić vapi svojim pjevačima: "*Smatrajte glazbu harfom koja je posvećena Bogu. Vi ste dakle u službi Gospodina vojska. Njemu nepregledne čete keruba i serafa oko prijestolja ponavljaju trostruki Svet. Ono što vrše rajske čete na nebu, to vi vršite na zemlji.*"¹⁰

Na kraju, zar zaista želimo da sve i uvijek bude "in" ili da u svemu povlađujemo trendovima? Trebali bi odlučno tražiti božansku glazbu prije svega u tišini svoga srca, u drhtaju korala i u skladu uzvišene polifonije. Jedino tako bit ćemo nešto drugačiji, a odlazak u crkvu – župnu, seosku ili katedralu – te ushit kroz molitvu, liturgiju i glazbu neće biti sličan odlasku na popularni koncert ili neko narodno slavlje. Borba protiv materijalizma u svakom pogledu, protiv površnosti i banalnosti, jednako traje i danas kao što je očito postojala i prije 75 godina. U svakom segmentu pa i na polju crkvene glazbe! Na nama je odabrati pravi put, put sabranosti i mira, put duhovnosti i Božanskih akorada. A kako prepoznati taj put? Vrlo jednostavno; tako da mi, naše pjevanje, naša sveta i glazbom obojena liturgija, budemo velika harfa posvećena Bogu.

¹⁰ J. Kuničić: CPZ u Dubrovniku, 1936. str. 23.